

KIZILIRMAK GAZETESİ ve TÜRK OCAKLARI (1925-28)

Yrd. Doç. Dr. Osman YILDIZ*

ÖZ: Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tarih sahnesine çıkışında önemli rol üstlenen Türk Ocakları, Cumhuriyetin ilânından sonra da kurulan rejimin halk tarafından benimsenmesi için büyük gayretler göstermiştir. Biz bu çabayı, Sivas'ın yerel gazetesi olan Kızılırmak'ta görmekteyiz. Gazetenin incelediğimiz nüshalarında, askerinden en üst düzey bürokratına, doktorundan öğretmenine kadar bir ilin önde gelen insanlarıyla halk adeta Türk Ocakları çatısı altında el eleler. Dolayısıyla bu birliktelik, asker, sivil, halk kaynaşmasının bir göstergesi olduğu kadar Türkiye'nin demokratik yapısının gelişimine de katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kızılırmak Gazetesi, Türk Ocakları, Sivas, Yerel Basın, Dernekçilik

The News in Kızılırmak Magazine about Türk Ocakları

ABSTRACT: Türk Ocakları (The Turkish Political Organisations) having played an outstanding role in the establishment of the newly born government to the public. We learn this fact via a local magazine "Kızılırmak" of Sivas. Bureaucrats, army officers, doctors and teachers were all joined under the roof of the Turkish Ocaks. This also showed a strong tie between the public and the army which lead to the enhancement of the democratic structure of Turkey.

Key Words: Kızılırmak Magazine, Türk Ocakları, Sivas, Local Magazine, Forming a board

Kızılırmak, 1910 – 1940 yılları arasında belirli aralıklarla Sivas'ta çıkmış yerel bir gazetedir. İlk 1910–1914 tarihleri arasında yayımlanan gazete uzun bir aradan sonra 1925'te tekrar basın hayatımıza girer. Bizim incelemeye esas aldığımız devre ise gazetenin bu tarihten itibaren 1928 Kasım ayına kadar çıkan nüshalarını içermektedir. Gazetenin 1910–14 yılları arasındaki yayım hayatını Horst Unbehaun değerlendirmiştir. Onun bu değerlendirmeyi yaparken kullandığı şu ifadeler, aynı zamanda

---

* Gaziosmanpaşa Üni. Fen-Ed. Fak. Tokat osmanyildiz36@hotmail.com

gazetenin yayım hayatı ile ilgili genel bir değerlendirme olacağı için buraya almayı uygun bulduk: “*Kızılırmak’ın ilk sayısı 22 Kânûn-ı evvel 1325’te (4 Ocak 1910) yayınlandı. Kızılırmak ilk olarak bir yıl boyunca çıktı ve 1000 nüshalık bir tiraja ulaştı... Neredeyse üç yıl süren bir aradan sonra 3 Kasım 1913’te (21 Teşrîn-i evvel 1329) gazete tekrar çıkmaya başladı; bu sefer yayını en azından 1917’nin ortalarına kadar devam etti. Gazetenin yayım hayatının üçüncü evresi 10 Temmuz 1925’te Sığircizâde Hayri Lütfullah’ın yazı işleri müdürlüğü ile başladı... 1930’dan itibaren Kamil (Kitapçı) Bey haklarını partiye devrettiği için gazete parti adına çıkmaya devam etti. Gazete 1937 ortalarından Temmuz 1940’a kadar, Ankara’dan gelen resmî emirle tekrar kapatılana dek, değişik editörlerin yönetiminde Sivas Halkevinin resmî yayın organı olarak yayınlandı.*”(UNBEHAUN, 2004: 7, 8)

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bizim bu incelemede esas aldığımız gazetenin sayıları, Horst Unbehaun’un üçüncü evre olarak nitelendirdiği 1925 – 1928 yıllarını kapsamaktadır. Çalışmayı 1928 ile sınırlamamızın sebebi, bu tarihten sonra Latin alfabesine geçilmesi ile birlikte gazetenin yayımına ara vermesidir. Nitekim 19 Teşrîn-i Evvel (Ekim) 1928’de yer alan “*Kızılırmak’ta Alfabe Değişikliği*” başlıklı kısa bir not yer almıştır ki, incelemeye esas aldığımız koleksiyon da bu sayıyla bitmektedir. Bu not, gerek gazetenin, gerekse kültür hayatımızın dönüm noktalarından birini teşkil ettiği için aşağıya alıyoruz:

“Kânûn-ı evvelden itibaren Kızılırmak da kendi yazısı ve Türk harfleriyle çıkacağı için karilerimizin şimdiden fazla gayret sarf ederek düğün okumağa alışmaları lâzımdır. Bu da çok okumak, çok yazmakla kabildir.”

Gazetenin incelemeye esas aldığımız sayılarını, Cumhuriyet Üniversitesi Kütüphanesinde mevcut olan koleksiyondan temin ettik.¹ Bu koleksiyonun birkaç eksik sayısı vardır. Mevcut koleksiyon 10 Ağustos 1925 tarihli olup 4. sayı ile başlamaktadır. Koleksiyonun eksik nüshalarını henüz bulabilmiş değiliz. Ancak Horst Unbehaun bu nüshaları görmüş ol-

¹ Gazetenin incelediğimiz sayıları şunlardır: 1925: 10, 17, 24, 31 Ağustos; 7, 28 Eylül; 13, 20, 29 TE (Ekim); 3, 10, 17, 24 TS (Kasım); 3, 10, 18, 24, 31 KE (Aralık); 1926: 5, 14, 21, 28 KS (Ocak); 4, 11, 18, 25 Şubat; 4, 18, 25 Mt.; 1, 8, 29 Ns.; 6, 13, 30 My., 7, 14, 20 Hz., 8, 29 Tm., 22 Ek., 3, 11, 24 TS (Kasım), 13, 27 KE (Aralık); 1927: 9, 17, 22 KS (Ocak), 10, 21 Şubat, 10, 29 Mt., 18, 26 Ns., 2, 9, 12, 16, 21, 23, 26, 30 My., 2, 7, 9, 16, 20, 23, 27 Hz., 4, 8, 11, 14, 18, 21, 25, 28Tm., 11, 15, 18, 25, 29 Ağ., 5, 12, 19, 22, 26 Ey., 6, 13, 17, 22, TE (Ekim), 11, 14, 17, 21, 24 TS (Kasım), 1, 12, 19, 26 KE (Aralık), 1928: 20, 26 KS (Ocak) 2, 6, 9, 13, 20 Şubat, 1, 5, 8, 21 Mt., 1, 5, 9, 16, 22 Ns., 9, 24 My., 6, 14, 18, 21, 28 Hz., 2, 3, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 18, 24, 31, Tm., 9, 14 Ağ., 24 Ey., 4, 9 TE (Ekim).

malı ki, gazetenin ilk sayısının çıkışı ile ilgili olarak 10 Temmuz 1925 tarihini vermektedir.

Kızılırmak gazetesinin yayım hayatı içerisinde geçirdiği bazı değişiklikler vardır. Gazetenin bu döneminde sık sık ser muharririnin ve mesul müdürünün değiştiğini görmekteyiz. 1925'te bu görevi Sığırcızâde Hayri Lütfullah yürütürken, 29 Nisan 1926'da Kanpolatzâde İsmet², 11 Kasım 1926'da Hacı Abdizâde Rıza³, 13 Aralık 1926'da Gözüküçükzâde Ragıp⁴ üstlenmiştir. 1927'de Sığırcızâde tekrar bu göreve gelmiş, Haziran 1927'de görevini Kanpolatzâde İsmet'e bırakmıştır. 1928'in başında yeniden Sığırcızâde Hayri Bey'in bu göreve döndüğünü görmekteyiz.⁵

Kızılırmak gazetesi, 1925'te haftalık (iki sayfa), 1926'dan itibaren de haftanın Pazartesi ve Perşembe günleri (dört sayfa) çıkmıştır. Bu durum, gazetenin başlık klişesinin sol üst köşesinde bulunan ibarede "*Pazartesi, Perşembe günleri çıkar*" şeklinde belirtilmiştir. Fakat durum her zaman böyle olmamıştır. Gazetenin bazı sayılarının çıkışı, Cumartesi, Pazar, Salı günlerine sarkmıştır. Ayrıca, bu klişe ifadenin hemen üzerinde "*İdarehaneli: Cumhuriyet Halk Fırkası Merkezindedir*" ibaresi vardır. Bu ifadeden hareketle gazeteyi, tek parti olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir tür yayım organı olarak değerlendirmemiz mümkündür. Nitekim gazetenin incelediğimiz sayıları arasında Cumhuriyet Halk Fırkası'na ait haberlerin yoğunluğu da buna delalet eder.

Gazete, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yanı sıra Sivas'ta faaliyet gösteren diğer cemiyetleri de yakından takip etmiştir. Himaye-i Etfal, Tayyare Cemiyeti, Muallimler Birliği, Türk Ocakları gibi cemiyetlerin hemen hemen her teşebbüsü gazeteye yansımıştır. Diğer yandan belediye ve muhtarlıklara dair haberler de gazetede sıklıkla yer almıştır. Toplumsal hayatın dinamiklerini teşkil eden bu cemiyetlerin kongreleri ve bu kongrelerin ayrıntıları gazetede geniş yer tutmaktadır. Özellikle bu derneklerin rekabet içinde geçen seçimleri, usul meselesinde gösterdikleri titizlikler dikkat çekicidir.

² Aile "Kanpolat" soyadını almıştır. Söz konusu ailenin Yıldızlılı Kanpolatlarla ilgisi yoktur.

³ Aile "Yüce" soyadını almıştır.

⁴ Aile "Gözüküçük" soyadını almıştır.

⁵ Sığırcızâde Hayri Lütfullah (1889 – 1941); Hayri Bey hayatı boyunca aktif bir şahsiyettir. Oldukça genç yaşta siyasetin içinde yer almıştır. "Mahmut Goloğlu'nun bildirdiğine göre, Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'ta oturup dinlenebileceği, çalışacağı ve yatacağı odaya konulacak eşyayı Müftü Abdurrauf Efendi ile Şekeroğlu İsmail ve Sığırcıoğlu Hayri Efendiler evlerinden getirmişlerdir. (SARIKOYUNCU, 2002:31)

25 Mart 1912’de kurulan Türk Ocakları, kuruluşundan kısa bir süre sonra bütün yurttan hızla yayılmıştır.⁶ Türk dünyasında da ilgi ile karşılanan Türk Ocakları, Bakü, Türkistan gibi önemli merkezlerde de faaliyette bulunmuştur. Mütareke ve Millî Mücadele yıllarında işgalci güçlere karşı çalışmalar yürüten Ocak, bu yıllarda teşkilatlanma çalışmalarına ara vermiştir. İzmir’in 9 Eylül 1922’de işgalden kurtulmasıyla birlikte Ocak, yine yurt çapında teşkilatlanma faaliyetine başlamıştır. Nitekim büyük zaferden sonra Anadolu’da ilk olarak İzmir Türk Ocağı açılmıştır. Bu açılıştan hemen sonra Anadolu’nun diğer illerinde ve ilçelerinde de hızla Türk Ocaklarının şubeleri açılmaya başlanmıştır. Türk Ocaklarının Sivas Şubesi ise 1923’de açılmıştır. Kızılırmak Gazetesi’nin 5 Nisan 1928 tarihli sayısında yer alan Sivas Türk Ocağı’nın kongresi ile ilgili haberde, dönemin Ocak başkanı Rıza Bey, “*Sivas Türk Ocağı’nın altıncı yıldönümünü idrak eden bütün arkadaşlarımı hürmetle selamlarım*” diyerek bu kuruluş tarihine işaret etmiştir. Şüphesiz bu tarihi diğer kaynaklarla da teyit etmek mümkündür. Özellikle Sivas Türk Ocağı’nın yayın organı olan *Birlik* dergisinde konuyla ilgili bilgiler mevcuttur. Bizim bu makaledeki amacımız, Türk Ocaklarının Sivas’taki faaliyetlerinden ziyade, Sivas’ın bu dönemde en önemli mahalli gazetesi olan Kızılırmak gazetesi’nde Türk Ocaklarıyla ilgili haberleri ortaya koymaktır. Dolayısıyla *Birlik*’te yer alan haberleri burada değerlendirmeyeceğiz.⁷

Kızılırmak’ın incelediğimiz sayılarında Türk Ocağı hakkında doksanın üzerinde haber yer almıştır. Gazetede Türk Ocağı’na dair ilk haber, “*Reis-i Cumhur Hazretlerinin İnebolu Türk Ocağı’ndaki Nutku*” (31 Ağ. 1925, s.1) başlığı altında yer alırken, son haber Adliye Vekili Mahmut Esat (Bozkurt)’ın –Sivas’a geldiğinde– Ocağı ziyaret etmesi münasebe-

⁶ Türk Ocaklarının kuruluş tarihi ile ilgili olarak gazetenin 18 Mart 1926 tarihli sayısında “geçen sene Ankara’da toplanan Türk Ocakları Kurultayı İstanbul’da Türk Ocağı’nın açıldığı 18 Mart tarihini Türk Ocakları Bayramı olarak kabul” edildiğini bildiren bir kayıt vardır. Nitekim Türk Ocağı Bayramı hep 18 Mart tarihinde kutlanmaktadır. Oysa kuruluş tarihini Münir Mazhar Kamsoy (31 Aralık 1891 -) bir hatırasında bize şu cümlelerle aktarmaktadır: “...Her mektepten gelen delegelerle Mülkiyenin II. Sınıf dershanesinde toplanılarak hazırlanan bu taslağı kabul ettik. Kuruluş izni almak için Vilayet nezdinde gerekli teşebbüslerde bulunmak üzere birkaç arkadaş ayrıldı. 12 Mart 1328’de (25 Mart 1912) Türk Ocağı resmen kurulmuştu. Askeri Tıbbiyelilerin hayalinde yaşayan bu cemiyet Mülkiyelilerin gayretiyle bir gerçek oldu. Sevencimiz sonsuzdu. Hemen bir lokal arandı. Nihayet Divan Yolu’nda bir bina bulunarak kiralandı. Artık toplanacak yerimiz olmuştu. Mesul Murahhas Halis Turgut’u. İlk idare Heyetinde Mülkiye’den benimle İhsan Ali vardı. Reisliğe teklifimize uyularak Mülkiye’de Siyasî Tarih Hocamız Kütahya Mebusu Ahmet Ferit Tek Bey seçilmişti...” (ÇANKAYA, 1969: 1490.)

⁷ Birlik hk. bk. Ahmet Bozdoğan: **Türk Ocağı’nın Taşra Mecmuaları**, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1995

tiyle burada Ruşen Eşref (Ünaydın)'ın okuduğu nutuk olmuştur. (7 Tm. 1928, s.1)

Ocakla ilgili haberleri diğer cemiyetlere dair haberlerle mukayese ettiğimizde, gazetenin Türk Ocaklarının faaliyetlerine epeyce yer ayırdığı görülmektedir. Üç yıllık sürede doksanın üzerinde haberin çıkması da bunu doğrulamaktadır. Türk Ocağı hakkındaki haber sayısının bu derecede kabarık olmasının çeşitli sebepleri vardır. Bizce bunlardan en önemlisi, Türk Ocaklarının yürüttüğü faaliyetlerle Sivas'ta oldukça aktif bir rol oynamasıdır. Nitekim bu hareketlilik sadece kendisiyle sınırlı kalmamış, diğer derneklerin faaliyetlerine de yansımıştır. Himaye-i Etfal, Tayyare Cemiyeti, Muallimler Birliği, Ticaret Odası gibi cemiyetler, kongrelerini, konferanslarını, ziyafetlerini çoğu zaman Türk Ocağı çatısı altında yapmışlardır. Türk Ocaklarıyla ilgili haberlerin bu kadar çok olmasının bir başka sebebi de, gazetenin bu yıllardaki yazı işleri müdürü Sığırcızâde Hayri Lütfullah Bey'in aynı zamanda derneğin yönetiminde de murahhas üye olarak yer almasıdır. Nitekim Hayri Bey'le Türk Ocakları arasındaki bu bağlantıyı Ocağın 1927 kongresinde tespit etmekteyiz. Haberde “*Kızılırmak gazetesinin sermuahharriri Hayri Bey(in) söz alarak*” (10 Mt. 1927, s.1) bir konuşma yaptığı belirtilmektedir. Ayrıca Hayri Bey Ocakla olan bu bağlantısını başka şekilde de sürdürür. Türk Ocakları Genel Merkezi'nin düzenlendiği eşya piyangosu biletleri “*Sığırcızâde Biraderler Mağzasında*” satılmaktadır. (26 My. 1927, s.4)

Türk Ocağı'nın Sivas'taki Faaliyetleri

Kızılırmak gazetesine yansıyan haberlerden hareketle, Sivas Türk Ocağı'nın bu dönem içerisinde oldukça canlılık arz ettiğini ifade etmiştik. Derneğin faaliyetlerini kısaca özetlersek tespitimizin isabeti kendiliğinden ortaya çıkacaktır: Geceler tertip etmek, konferanslar vermek, kurslar açmak, köy ve kasabalarda “ırşat”ta bulunmak, halkın sağlığı ile yakından ilgilenmek, diğer cemiyetlerin faaliyetlerini organize etmek, piyango çekilişleri yapmak...

Ocağın bu derece faal olmasında, Gazi Mustafa Kemal gibi büyük bir devlet adamının bizzat verdiği desteği unutmamak gerekir. Diğer yandan Ocak başkanlığını fahrî olarak temsil eden Vali Hilmi Bey'in rolü de çok büyüktür.⁸ Onun Türk Ocakları ile ilgili heyecanını, azmini ve feda-

⁸ Vali Mehmet Hilmi Bey'in (Serfiçe 1872 - ?) Sivas'taki görevi ilgili olarak *Sivas Bülteni*'nde ilkin 11 Kânûn-ı sâni (Ocak) 1341 (1925)'de ikinci olarak 2 Kânun-ı Evvel (Aralık) 1341 (1925)'de valiliğe atandığı, arada Vali Vekili Zeki Bey'in görev yaptığı kaydı mevcuttur. (BAŞEL, s. 129) Mehmet Hilmi Bey'in görev süresi hakkında farklı bir kaydı Mücellidoğlu'nun „Mülkiyeliler' ADLI kitabında görmekteyiz.

kârlığını birçok haberde tespit etmekteyiz: Yapılan her faaliyette öne çıkması, çeşitli çekişmelerin arasında aracı olması, kendisine ait radyosunu Ocağa bağışlaması gibi. İlçelerde de durum farklı değildir. Kaymakamların, bizzat Ocakların faaliyetleri içerisinde yer aldıklarını görüyoruz. Aziziye’de (Pınarbaşı) Yusuf Ziya Bey, Hafık’te Abdülkadir Bey, Darende’de Sakıp Bey, Zara’da Ahmet Niyazi (Mergen) Bey gibi. Bütün bunların yanı sıra memurların, öğretmenlerin ve doktorların cemiyet içerisinde yer alması bu canlılığa önemli bir katkıdır. Bunların yanı sıra subayların da Türk Ocakları çatısı altında hizmet vermeleri dikkat çekicidir.

Bir cemiyetin toplum içerisindeki gücü, halkın ilgisi ile doğrudan alakalıdır. Bu ilgi halkın yararına yapılan hizmetlerle de bağlantılıdır. Sivas Ocağı’nın bütün faaliyetlerinde halkın ilgisini ve iştirakini tespit etmekteyiz. Bunda, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin heyecanının ve coşkusunun rolünü unutmamak gerekir. Çünkü çöken bir imparatorluğun enkazı arasından yeni bir devletin tesis edilmesinde Türk Ocağı’nın katkısı inkâr edilemez bir gerçektir. Nitekim bu gerçek, halkın nazarında Türk Ocaklarının büyük bir itibar kazanmasına yol açmıştır. Halk, kendisine özgürlüğün ve bağımsızlığın kapısını açan Türk Ocaklarını faaliyetlerinde yalnız bırakmamıştır. Ayrıca bu kurucu vasıftır ki, birçok cemiyet, kuruluş çalışmalarında Türk Ocaklarının katkısını tabii karşılamıştır. Gazeteye yansıyan bu tarz haberlerden, Sivas Türk Ocağı’nın adeta bir ağabey konumunda, diğer derneklerin çalışmalarına öncülük ettiği anlaşılmaktadır.

Türk Ocaklarının Sivas’taki başarısının arkasında yatan bir sebep de, fizikî koşullarının iyi olmasıdır. İki katlı bir bina, her türlü toplantıyı bünyesinde yapmaya imkân tanıyan büyük bir salon; geniş bir bahçe ve birkaç dükkân...⁹ Bu fizikî imkânlar, dönemin Sivas’ında¹⁰ Ocağı cazibe merkezi kılmıştır. Nitekim gazetede Türk Ocağı ile ilgili yer alan ilk haberlerden birisi de uzun kış gecelerinde sosyal hayatı canlı tutmak amacıyla açık olmasıdır. (28 Ey. 1925, s. 1) Ayrıca geniş kitlelere hitap edebilen meslek erbabı olarak doktorların, öğretmenlerin bu merkezde toplanmaları da, halkın buraya yönelmesinde etkili olmuştur.

Buna göre Hilmi Bey, 1 Mart 1925 – 25 Temmuz 1928 arası Sivas’ta valilik görevinde bulunmuştur. 9 Ağustos 1931’de yaş haddinden emekliye ayrılmıştır (ÇANKAYA,1969: c.3, s. 530).

⁹ Sivas Türk Ocaklarının binasına ait olduğunu tahmin ettiğimiz bir fotoğrafı makalenin sonuna koyduk. Fotoğraf Sivas Cer Atölyesinden emekli Kadir Üredi’den alınmıştır.

¹⁰ Gazetenin 13 Kânûn-ı evvel (Aralık) 1927 tarihli sayısında 1927 nüfus sayımının sonucu yer almaktadır. Buna göre Sivas il sınırları içinde yaşayan insan sayısı 30.742’dir.

Diğer yandan sosyal imkânları kısıtlı olan şehirde Ocağın bir radyo cihazına sahip olması, hiç de küçümsenmeyecek bir durumdur. Dönemin Sivas Valisi Hilmi Bey, kendine ait radyosunu Ocağa bağışlamıştır. (8 Tm. 1927, s. 1) Ayrıca Ocağın salonunda her çeşit dergi ve gazetenin bulunması da o günün şartları içinde çok büyük bir imkândır. Gençler bu sayede İstanbul radyosunu dinlemekte ve gelişen olayları takip etmektedirler.

Cemiyetlerin başarısı, halkla kurulan iletişime bağlıdır. Sivas Türk Ocakları, bunu çok iyi tespit etmiş ve halkın ihtiyaçlarını göz önüne alarak çalışmalarını sürdürmüştür. Gazetede yer alan haberlerden biri de bununla alakalıdır. “Serbest Ders” başlığını taşıyan haberde Türk Ocağı çatısı altında yeni muhasebe usullerini öğretmek maksadıyla açılan kurstan bahsedilmektedir.(24 TS 1925, s.1) Esnaf ve tüccar, “*yeni usul muhasebe*” alanında birtakım sıkıntılar yaşıyor olmalı ki, Ocak bu sahada görev yapacak muhasebecilerin yetiştirilmesi için bir kurs açmıştır. Buna göre kurs, dönemin Maarif Müdürü Necati Bey tarafından verilecektir. Haberde, kursa kayıt yaptıracakların Ocağın Muhasebecisi Sıracettin Bey’e müraaat etmeleri istenmektedir.

Türk Ocaklarının Sivas’taki en önemli faaliyeti konferanslar vermesidir. Bu konuda Türk Ocakları ile Muallimler Birliği adeta rekabet içerisindedir. Gazetenin 17 Kânûn-ı Sâni (Ocak) 1927 tarihli sayısında yer alan “Emanet Konferansları” başlıklı haberde “*Maarif Emaneti haftada iki defa olmak üzere kırk konferans*” verilmesini istemektedir. Bu istek doğrultusunda Muallimler Birliği ve Ocak, düzenli bir şekilde haftada iki kere halka konferanslar verir. Bu konferansları Muallimler Birliği Lise’de, Türk Ocakları ise kendi salonunda vermiştir. (17 KS 1927, s.3) Bunlardan ilki, 16 Kânûn-ı Sâni (Ocak) 1927 tarihinde Ruşen Zeki (Koca)’nın Türk Ocaklarında verdiği konferanstır. Nitekim bu konferansların düzenli bir şekilde sürdürüldüğünü 22 Kânûn-ı Sâni 1927 ve 5 Mart 1928 tarihli sayılarda yer alan “Halk Konferansları” başlıklı haberlerden anlamaktayız.

Ocağın Sivas’taki konferansları “Maarif Emaneti”nin konferans talebinden önce başlamıştır. Gazetede konuyla ilgili ilk haber, 26 Ocak 1926 tarihli sayıda yer almıştır. “*Geçen Cuma günü Lise’de Kız Mektebi Terbiye-i Bedeniye Muallimi Hacer Hanımefendi, Sivas’ta üçüncü defa olarak kürsüden halka hitap etti... Pazar günü akşamı Muallim Mektepleri Terbiye ve Ruhیات Muallimi Dursun Bey(in), Anadolu’da Seyahat Tetkikleri’ni dinledik.*” Haberde yer alan, “*Ocak’ta, birinci konferansa nispetle daha bariz bir kesafet hissediliyordu*” ifadesinden halkın bu konferanslara ilgisinin gittikçe arttığı anlaşılmaktadır.

Gazete konferansçıların seçtiği konuları ve anlatım dilini biraz ağır bulmuş olacak ki, dilin ve konuların halkın anlayacağı tarzda olmasını istemiştir. Fakat bu uyarının yeterince dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. 21 Mart 1928 tarihli sayıda yer alan “Halk Konferansları Hakkında” başlıklı haberde, bu konferanslara katılan Emin adlı bir okuyucunun şikâyetleri söz konusu edilmiştir. Okuyucu, “*halk bunlardan bir şey anlamıyor, muallim beyler halka lise ikinci devre talebesine ders verir gibi ve yüksek bir lisanla anlattıklarından*” yakınmıştır.

Okuyucunun bu şikâyetini genellememiz mümkün değildir. Çünkü bazı konferansların halkın ilgi sahasına girecek konular arasından seçildiğini görmekteyiz: “*Geçen Pazar günü Türk Ocağında Kız Muallim Mektebi Tarih Coğrafya Muallimi Kâzım (Akdeniz) Bey¹¹ Anadolu'nun Tarihine Umumî Bir Nazar... Cuma günü Lisede Ruşen Zeki (Koca) Bey Namık Kemal Bey ve Tesirleri... Dün gece de Lise Edebiyat Muallimi Eflatun Cem (Güney) Bey, Türk Ocağında Halk Şairlerinden derin bir vukufla bahsetti. Şiirlerinin usaresini halkın temiz ruhundan alan güzide halk şairlerimizi, onların orijinal eserlerini ümmet edebiyatı, güzideler edebiyatı ile karşılaştırarak bir mukayese yaptı. Çok müşkül şerait içinde istihfafla karşılanan saz şairlerinin bir mısraı bile yazılmadığı halde, nasıl bugüne kadar yaşadığını buna mukabil güzideler edebiyatının mahdut bir zümre arasında mahsur kaldığını anlattı.*” (6 Şt.1928, s.2)

Gazeteye yansıyan diğer bir konferans da Doktor Osman Nuri Bey'e aittir. Osman Nuri Bey, “*ferdin içtimaî mevkîi, ruhî ve maddî ihtiyaçlarını tahlil ederek içtimaî teşekküllerin lüzumu*”ndan bahsetmiştir. Sporun ve musikînin ferdin ve toplumun gelişimindeki rolü üzerinde duran Osman Bey, Kızılırmak İdman Yurdu'ndan bahseder. Ona göre, Türk Ocağı bünyesinde kurulan İdman Yurdu “*kendisinden uzaklaştığı*” için yaşayamamıştır. (25 Şt. 1926, s.2) Osman Bey'in bu tespitleri dikkate alınmış olmalı ki, kısa bir süre sonra Kızılırmak İdman Yurdu oldukça başarılı bir konuma gelmiştir. Bu gelişmeyi gazetenin 8 Temmuz 1926 tarihli sayısında görmekteyiz. “*Ocağın Bir Teşebbüsü*” başlıklı haberde yeniden teşekkül eden Kızılırmak İdman Yurdu'nun gösterdiği başarılarından dolayı Ocak, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Riyasetine alınması için bir mektupla müracaat etmiştir. Buna göre mektupta “*...her muamelesi tamam olan kulüplerimizin bir muntaka teşkil ederek Türkiye birinci lig müsabakasına iştirakleri memleket için elbette bir şereftir...*” denilmektedir.

¹¹ Merkez İlköğretim Müdürü iken 3 Mayıs 1973'te emekliye ayrılan Bekir Akay (Doğumu: 1926 Sivas), 15 Mayıs 2005 tarihli görüşmemizde Coğrafya Muallimi Kâzım Beyi tanıdığını ve soyadının “Akdeniz” olduğunu belirtmiştir.

Türk Ocaklarının sporla ilgisi bununla sınırlı değildir. Sivas ve ilçelerinde yapılan At yarışlarıyla da yakından ilgilenmiştir. Mayısın yirmisinde “Acı Su”da yapılacak olan Şarkışla At Koşusunun geliri Tayyare Cemiyeti ile Türk Ocakları arasında paylaşılacaktır. (18 Ns. 1927, s.3)

Türk Ocaklarının halk sağlığı ile de yakından ilgilendiğini görmekteyiz. Ocağın bu ilgisi, muhtemelen başkanının sağlıkçı olmasından kaynaklanır. Doktor İsmail İbrahim Bey, aynı zamanda sıhhiye müfettişidir. Diğer yandan Eczacı Ali Rıza (Peker)’in¹² yönetim içerisinde yer alması da bunda etkili olmuştur. Nitekim gazetede yer alan bazı ilânlarda Ali Rıza Bey ismi sıkça gözümüze çarpmaktadır. Türk Ocakları fakirlere ilaç ve tedavi yardımları yaparken bu faaliyetini genellikle “*Hükümet Konağı civarında*” bulunan Ali Rıza Eczanesi’nden yürütmüştür. (18 KE 1925, s. 2) Eczacı Ali Rıza Bey, bu dönemde Hilâl-i Ahmer’in kâtipliğini de üstlenmiştir. (24 KE 1925, s. 1)

Ocağın halk sağlığı ile ilgisi bu kadarla da kalmamıştır. Toplumun sağlığını ilgilendiren bazı konularda konferanslar vermiştir. Bu dönemde halk sağlığını tehdit eden en tehlikeli hastalık frengidir. Gazetede yer alan birçok haberdan, Sivas’ta da frenginin yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla halkın sağlığını bu derece tehdit eden bir konuda Türk Ocaklarının meseleye duyarlı kalması beklenemez. Nitekim Ocağın verdirdiği konferanslardan biri de bu konuda olmuştur. Konferans, Frengi İle Mücadele Teşkilatı Sertabibi Kâzım Bey tarafından verilir. (14 KS 1926, s.2)

Türk Ocaklarının Sivas’ta yürüttüğü diğer faaliyetleri arasında çeşitli eğlence ve müsamereler de vardır. 7 Haziran 1926 tarihli sayıda yer alan habere göre, Türk Ocağı, 17 Haziranda İsmet Paşa Bahçesi’nde vereceği bir müsamerenin hazırlıklarını sürdürmektedir. Nitekim bu müsamere ile ilgili bir sonraki habere 14 Haziran 1926 tarihli sayıda da rastlamaktayız. “İlk Göz Ağrısı”¹³ adlı piyesin provaları yapılmaktadır. Tertip edilen gecenin ayrıntılarını 20 Haziran 1926 tarihli sayıda bulmaktayız. Halk geceye o kadar büyük bir ilgi göstermiştir ki, gençler salonu çok iyi hazırlamalarına rağmen sandalye sayısı yetersiz kalmış, “*bazı zeval*” kendilerine yer bulamamıştır. Konserden sonra piyes temsil edilir. Bu arada gazete, temsil ile ilgili bir aksaklığı da işaret etmiştir: “*Haber aldığımızı göre tertip heyeti, Muallimler Birliği ve Ocağın müşterek temsilcileri esna-*

¹² Ali Rıza Eczanesi, 1906’da açılmış olup sahibi Ali Rıza Peker’dir. Kendisi aynı zamanda Sivas Sultanisi’nde ve lisesi’nde yirmi beş yıldan fazla Tabii İlimler ve Kimya Öğretmenliği yapmıştır. (BAŞEL, 1935, s. 125)

¹³ *İlk Göz Ağrısı*, Faruk Nafiz Çamlıbel’in piyeslerindedir (AND, 1983: 655).

sında Vali Haydar Beyefendi¹⁴ zamanında yaptırılan Şehir Yatı Mektebi perdesini almak üzere hazırlanmıştı. Seyit Ahmet Bey'in bir gün evvel perdeyi vermesi bu gayr-ı müsait vaziyeti hazırlamıştı." (20 Hz. 1926, s.1) Gecenin programı içinde, Recaizâde Ekrem Bey'in bir şiirinin ve Muallim Hikmet Bey'in bir monoloğunun okunması da vardır.

Türk Ocağı'nın sahnelediği diğer bir piyese gazetenin 14 Teşrîn-i sâni (Kasım) 1927 tarihli sayısında rastlamaktayız. Fakat İstanbul Darülbedayi Tiyatrosunun oynadığı piyesle ilgili başka ayrıntı verilmemiştir.

Türk Ocakları sık sık böyle eğlenceler tertip etmiştir. Bunlardan biri de 30 Ağustos günü Tayyare Cemiyeti ile ortak hazırlanan "Büyük Eğlence"dir. Gazetenin 29 Ağustos 1927 tarihli sayısında bu eğlencenin Türk Ocağı salonunda yapılacağı bildirilmektedir.

Ocağın diğer bir faaliyeti de Sivas'taki bazı cemiyetlerin kongrelerine ev sahipliği yapmasıdır. Himaye-i Etfal, Tayyare Cemiyeti gibi dernekler kongrelerini Türk Ocağı çatısı altında şekillendirirken, Sivas Ticaret Odası gibi bir kuruluş, yapılanma çalışmalarını yine bu çatı altında sürdürmüştür. Nitekim gazetenin 26 Ocak 1928 tarihli sayısında yer alan "Ticaret Kongreleri" başlıklı haber bu konuyla ilgilidir. Haberde; "...şehrimiz tüccarları Cuma gününden itibaren Türk Ocağı'nda toplanarak nizamnamenin icap ettirdiği tarzda müzakereye" başlayacağı bildirilmiştir. Haberin bir diğer ayrıntısı da kongrenin Türk Ocağı çatısı altında beş gün sürecek olmasıdır. Bir derneğin bir başka kuruluşa bu derece uzun zaman ayırması, toplumsal kalkınmışlık uğruna yapılan fedakârlığın göstergesidir. Üstelik aynı ay içerisinde Tayyare Cemiyeti'nin ve Türk Ocaklarının kongrelerinin de bu salonda yapılması, fedakârlığın bir başka boyutudur. Nitekim Sivas Ticaret Odası, kendisine tanınan bu imkân sayesinde kongresini yapabilmıştır. Gazetenin 30 Ocak 1928 tarihli sayısında yer alan haberde kongreyle ilgili başka ayrıntılara da rastlamaktayız. Belediye Reisi Hayri Bey'in riyasetinde yürütülen kongrede birçok ticarî mesele gündeme gelmiştir.¹⁵ Özellikle Oturakçızâde Mehmet (Arman) Bey'in faizlerin yüksekliğinden şikâyetçi olması, toplantıya iştirak eden bütün tüccarların ortak meselesidir. Diğer yandan gazetenin 2 Şubat 1928 tarihli sayısında yer alan bir başka haber de bu toplantıyla ilgilidir. Tü-

¹⁴ Vali Haydar (Yuluğ), 13 Ağustos 1337(1921) – 10 Nisan 1339 (1923) tarihleri arasında Sivas'ta görev yapmıştır (BAŞEL, 1935, s. 129).

¹⁵ Sivas Vakfının hazırladığı 2003 yılı ajandasında 1926-30 yılları arasında Belediye Başkanı olarak Rahmi Tan ismi verilmiştir. Oysa gazetede 1926'da Rahmi Bey'in ismi, 1928'de Sığırcızâde Hayri Bey'in ismi Belediye Başkanı olarak geçmektedir.

carlar, kongreden sonra, yine Türk Ocağı çatısı altında olmak üzere bir çay ziyafeti vermeyi planlamaktadırlar. Fakat sebebi belirtilmemekle birlikte, bu ziyafet sürekli ertelenmiştir. Ziyafetle ilgili erteleme haberinin ilki, 6 Şubat 1928'de; ikincisi 9 Şubat 1928'de "*bazı zarurî mâniâlar dolayısıyla Ticaret Odasının ziyafeti yarın akşam verilecektir*" şeklinde bildirilmiştir. Muhtemelen bu engel, Türk Ocağı'nın ve Tayyare Cemiyeti'nin bu ay içerisinde yapacakları kongrelerinden dolayıdır. Nitekim 13 Şubat 1928 tarihli sayıda çıkan bir haber, Tayyare Cemiyeti'nin Türk Ocağı binasında yaptığı kongreye dairdir. Kongre 12 Şubat Pazar günü yapılmıştır. "*Bütün tüccar, esnaf, muallimler, memurlar*" tarafından hıncahınç doldurulan kongrenin sonunda Jandarma Kumandanı Miralay Osman Nuri Bey başkanlığa seçilir.

Gazeteye yansıyan haberlerden de anlaşıldığı gibi, Türk Ocaklarının Sivas'taki faaliyetleri oldukça verimlidir. Bunun sebebini, Ocak yönetiminin tecrübelerinde aramak gerekir. Bu konuda o derece ileri gidilmiştir ki, üyelere mensubiyet duygusu kazandırmak için birer kimlik kartı dahi verilmiştir. Gazetede yer alan "Ocak Tanış Kâğıdı" (25 Şt. 1926, s. 2) başlıklı haberde Merkez Türk Ocağı tarafından bastırılan kimliklerin iki çeşit olduğu belirtilmektedir. Buna göre kimlikler, "*...biri maroken kaplı olup 80 kuruşa; diğeri adi kaplılar olup 35 kuruşa*" satılmaktadır.

Türk Ocakları ile ilgili gazeteye yansıyan en son haber, Adliye Vekili Mahmut Esat (Bozkurt)un Sivas'a gelişi münasebetiyledir. Temmuz 1928 tarihli sayıda yer alan habere göre Mahmut Esat Bey, Sivas'taki hapisaneyi teftiş ettikten sonra Ocağa geçmiştir. Burada Esat Bey şerefine bir çay ziyafeti verilir. Çaydan sonra Ocağın idare heyeti nâmına Ruşen Eşref (Ünaydın), bir konuşma yapar. Bu konuşma, gazetenin aynı sayısında tam metin olarak verilmiştir.

Türk Ocaklarının önemli faaliyetlerinden biri de millî bayramları kutlamasıdır. Bu kutlamaların ilki, 29 Ekim 1925'teki Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle gazeteye yansımıştır. Türk Ocağı Başkanı Doktor İsmail Bey, bayram dolayısıyla bir kutlama mesajı yayınlarken, Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya ve İsmet Paşa'ya da birer kutlama telgrafi çekmiştir. Onun bu kutlaması, Gazi Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa tarafından, kendisine ve Türk Ocaklarına hitaben birer teşekkür telgrafi ile karşılık bulur. Gazetede Türk Ocaklarının kuruluş günü olan 18 Mart'ın kutlanması da ayrı bir haber olarak çıkar.

Türk Ocakları Bayramı

Türk Ocakları Bayramı ile ilgili ilk haber 18 Mart 1926 tarihli sayıda

yer almıştır. Buna göre “...geçen sene Ankara’da toplanan Türk Ocakları Kurultayı(nın) İstanbul’da Türk Ocağı’nın açıldığı 18 Mart tarihini Türk Ocakları Bayramı olarak kabul...” ettiği belirtilmektedir. Dolayısıyla Sivas Türk Ocağı da bu bayramı hararetle kutlama hazırlıklarına girişmiştir. Her tarafı bayraklarla süsleyen Ocaklılar, bayram münasebetiyle gündüz ve gece olmak üzere iki ayrı program tertip etmişlerdir. Gündüz eğlencesi halka açık olurken, gece programı sadece Ocak mensuplarına ayrılmıştır. Geceleyin bir de fener alayı tertip edilmiştir.

Gazetenin bu sayısında “Bizim Bayram İçin” başlıklı bir yazı yer almıştır. Yazıda Abdülkadir (Sarisözen), bayramı layıkıyla idrak edemeyen bazı aydınlarımızı isim vermeden tenkit etmiştir. “Maalesef bazı münevver ve mütefekkirlerimiz tarafından bile istihfafla karşılanmıştır” diyen Abdülkadir Bey, Ocak bayramı dolayısıyla duyarsız kalanları oldukça manidar bulduğumuz şu cümlelerle yerer: “Fikir semasının lâhutî diyarında önlerinize çıkması muhtemel olan zebanileri korkutmak için çattığınız kaşlarınızı bugün için, bu şerefli gün için terk ediniz. O gölgedir. Yürümeye başladığınız gün telâşla kaçacaktır.”

Bayramla ilgili diğer bir haberi gazetenin 25 Mart 1926 tarihli sayısında tespit etmekteyiz. Türk Ocaklarının aslî vazifelerinden bahsedilen yazıda ayrıca Sivas Türk Ocağı’na tertip edilen programın ayrıntılarına da yer verilmiştir. Buna göre, kutlama için ufak gelen Ocağın salonu büyütmüş ve çiçeklerle süslenmiştir. Binaya Vali Hilmi Bey’in gelmesinden sonra genç musikişinaslar alaturka ve alafranga parçalar çalmışlardır. Millî dansların ardından bir de şaka piyango tertip edilmiştir.

Türk Ocakları Bayramına ilçelerdeki Ocakların da iştirak ettiğini görüyoruz. Şarkıyla Türk Ocağı’nda, konferans ve eğlenceler tertip ederken Yenihan Türk Ocağı, Cumhurbaşkanı ve Başbakanı birer telgraf çekmiştir.

Türk Ocakları 1927 yılında da bayramını oldukça coşkulu bir şekilde kutlamıştır. Konuyla ilgili haber, gazetenin 29 Mart 1927 tarihli sayısında “Ocak Bayramı Fevkalade Tes’îd Edildi” şeklinde verilmiştir. Hamdullah Suphi (Tanrıöver)in bir fotoğrafının da yer aldığı yazıda, “Türk Ocağı şubesi haricen çok muhteşem bir manzara arz ediyordu. Bina her taraftan nurlu bir şule ile yanıyor, methal fenerlerin teşkil ettiği halelerle parlıyordu” denilerek adeta bu bayrama bir kutsiyet atfedilmiştir. Haberin bu tarz cümlelerle verilmesinin nedeni, bu yılki bayramın aynı zamanda Türk Ocaklarının kuruluşunun 15. yıl dönümüne rastlamasıdır. Nitekim merasimin başlamasından bir saat evvel salon ve odalar tıklım tıklım dolmuştur. İkinci katta askerî bando hazır beklerken, saat yirmide İstiklal

Marşı ayakta dinlenir. Eflatun Cem Bey, Ocağın mefkûresi hakkında bir nutuk irat eder. Akabinde konser heyetinden İbrahim, Hüseyin (Kaya)¹⁶, Nüzhet Beyler alafranga parçalar söylerler. Muallim Kenan Bey, “Kış Masalı”nı inşat eder. Millî oyunlar oynanır, millî parçalar çalınır. Eğlence gece saat ikiye kadar sürer. Bu arada Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya telgraf çekilir. Gazi de Türk Ocağı’nın yeni reisi Rıza Bey’i bir telgrafla kutlamıştır.

1928 yılına gelindiğinde Türk Ocakları bayramının yine aynı coşkuy-la kutlandığını gazetede yer alan haberlerden tespit etmekteyiz. Gazetenin 21 Mart 1928’de yer alan haberine göre her sene 18 Martta kutlanan bayram, bu sene 23 Martta kutlanacaktır. Haberde bunun sebebi şu cümlelerle açıklanmıştır: “*Martın 23. Cuma günü Türkün mefkûre ve ilham kaynağı Ocakların bayramıdır. Bugün aynı zamanda Ramazan Bayramının birinci gününe tesadüf ediyor. Bu ciheti de nazar-ı dikkate alan Ocak idare heyeti her iki bayramı birleştirerek ...*” Fakat yine aynı tarihli gazetenin üçüncü sayfasında, bayramın 25 Mart’ta olacağı bildirilmektedir. Buradaki habere göre bayram kutlaması, “*Ramazan bayramının üçüncü günü*”ne alınmıştır. Muhtemelen bu değişiklik gazetenin baskıya girdiği ana rastlamış olmalı ki, birinci sayfada yer alan haber çıkartılamamıştır. Nitekim gazetenin 1 Nisan 1928 tarihli haberinde, bu bayramın Martın 25’inde kutlandığı belirtilmektedir.

Haberde kutlama ile ilgili diğer ayrıntılar şu şekildedir: Salon hınca hınç doludur. Gelenlere şeker ve sigara ikram edilir. Saat 19.30’da İstiklal Marşı okunur. Ocak konser heyeti mahur peşrevi çalar. Bunu hicazdan iki şarkı takip eder. Türküler okunur. Piyango çekilişi yapılır. Gramofon dinlenir. Saat ikiye doğru salon yavaş yavaş boşalır.

İlçe Türk Ocaklarının Faaliyeti:

Kızılırmak gazetesi, Sivas’ın ilçelerinde ve diğer illerde faaliyet gösteren Türk Ocaklarının çalışmalarına da yer vermiştir. Bu haberler, genellikle ilçelerin adına göre verilirken, bazen de bir başlık altında bütün Ocakların faaliyetleri zikredilmiştir. Örneğin “Kazalarda Türk Ocağı” başlıklı haberde, Aziziye, Darende, Zara, Yenihan ve Şarkışla kazalarındaki Türk Ocaklarının faaliyetleri bir arada verilmiştir.

İlçe Ocaklarının açılması Sivas Türk Ocağı’nın önderliğinde olurken, bu Ocakların kuruluşu belirli bir yasal zeminde gerçekleşmiştir. Ocak, il-

¹⁶ Bekir Akay, 15 Mayıs 2005 tarihli görüşmemizde Hüseyin Kaya’nın Muzaffer Sarısözen’in hocası olduğunu belirtmiştir.

çe şubelerini açmadan evvel gerek okuyucuyu gerekse bu işle ilgili olanları bilgilendirmek için de Kızılırmak gazetesinden yararlanmıştır. Nitekim “Türk Ocakları Hakkında Ocak Riyasetinin Bir Tavzihi” başlıklı haber, bir Türk Ocağı’nın nasıl açılacağına dairdir. (7 KS 1926, s. 1)

Aziziye (Pınarbaşı) Türk Ocağı:

Gazetenin civar ilçelerle ilgili ilk haberi, Aziziye Türk Ocağı hakkındadır. Haberde, Türk Ocağı ile Muallimler Birliği’nin el ele vererek milleti “*teceddüt ve irfan yollarında kat’i ve geniş adımlarla harekete*” (10 TS 1925, s. 2) sevk etmek için Aziziye Türk Ocağı’nı açtıkları bildirilmektedir. Haberin diğer bir ayrıntısı da açılışa halkın verdiği desteklerdir. Şubenin açılışında maddî ve manevî destekleri olan Mal Müdürü Rıza Bey’in ve gençlerden Ömer Bey’in isimleri geçmektedir.

Gazetenin 25 Mart 1926 tarihli sayısında Aziziye Türk Ocağı’nın kongre sonuçları yayımlanmıştır. Buna göre Mal müdürü Ali Rıza Bey, reis seçilmiştir. Kongrenin sonucuna dair listeyi aşağıya alıyoruz:

Murakabe Heyeti: Kaymakam Yusuf Ziya Bey, Hâkim Halil Hilmi Bey, Jandarma Kumandanı Hamdi Bey, Reis: Mal Müdürü Ali Rıza Bey, Âzâ: Hafız Mehmet Efendizâde Tahir Efendi, Âzâ: Gündüz Mektebi Müdürü Selahattin Bey, Mesul Murahhas: Mustafa Celal Bey, Kâtip: Muhasebe-i Hususiye Memuru Ömer Avni Bey, Muhasebeci: Yatı Mektebi Müdürü Rüştü Bey, Veznedar: Tahsil Müdürü Hafız Rıza Bey

Yenihan Türk Ocağı:

Yenihan’da Türk Ocağı’nın açılması, gazetenin 10 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1925 tarihli sayısında bildirilmiştir. Buna göre Sivas Türk Ocağı, açılışa yardım için “*makbuz, defter, levha gönderecektir.*” Açılıştan bir müddet sonra Yenihan Türk Ocağı hakkında birkaç haberin gazeteye yansıdığını görmekteyiz. Bunlardan ilki, Ocak yararına bir müsamerenin tertip edilmesidir. Haberde müsamerenin adı belirtilmemekle birlikte düzenlenen eğlencenin halk tarafından büyük ilgi ile karşılandığından bahsedilir. Dört saat süren eğlenceye halk, “...*ilk defa hanımefendiler(ini), zevcelelerini, kardeşlerini, ebeveynlerini içtimada hazır...*” buldurmışlardır. (18 Mt. 1926, s.1)

Yenihan Türk Ocağı ile ilgili diğer bir haber de gazetenin 25 Mart 1926 tarihli sayısında yer alan bir telgraftır. Yenihan Türk Ocağı’nın Başkanlığını yürüten Mustafa Bey, 18 Mart (1926) Ocak Bayramı münasebetiyle Gazi Mustafa Kemal Paşa’ya ve İsmet Paşa’ya birer telgrafi çekmiştir.

Gazetede Yenihan Türk Ocağı hakkındaki son haber 1 Nisan 1926 tarihli bir ilândır. Burada Yenihan Türk Ocağı'nın, Sivas Himaye-i Etfal Cemiyeti yararına bir yardım kampanyası başlattığı belirtilmektedir.

Zara Türk Ocağı:

Kızılırmak gazetesinde Zara Türk Ocağı'nın faaliyeti ile ilgili ilk habere 4 Mart 1926 tarihli sayıda rastlamaktayız Buna göre Zara Türk Ocağı'nın kuruluşunu gerçekleştiren şahıs, Kaymakam Ahmet Niyazi (Mergen)¹⁷ olup başkanlığına da Zara Belediye Başkanı Nail (Akın) Bey seçilir.¹⁸

Haberde, Zara Türk Ocağı'nın açılışına halkın ilgisi de vurgulanmıştır. Açılıştta, Belediye Başkanı Nail Bey ile Ruşenoğlu Hafız Hakkı (Aydın) Bey birer konuşma yaparlar. Özellikle Hafız Hakkı Bey'in konuşması dikkat çekicidir. Hakkı Bey, Ocağın açılmasındaki gayeyi şu beş umde ile açıklamıştır: Cumhuriyete bağlılık, cehalet ve taassupla savaş, memleketin terakkisine hizmet, sanat ve ticaretle meşgul olmak ve “*Ocağa devam eden gençleri hıfzısihhaya mugayir bulunan kahvelerden tahlis etmek... Ocağ(a) gelecek gazete ve tarihi kitaplarla umum gençlerin efkârını tenvir*” etmektir. Gerek Hakkı Bey'in, gerekse Nail Bey'in bu konuşmalarında Türklük ve Türkçülük fikri ön plandadır.

Zara halkı Türk Ocağı'nın yanı sıra diğer cemiyetlerin faaliyetlerine de büyük ilgi göstermiştir. Himaye-i Etfal Zara'da “Canavar” piyesini sahneye koymuştur.¹⁹ 30 Mayıs 1926 tarihli haberde bu oyunun ayrıntıları verilirken salonda bulunanların dikkatini çeken bir hadiseden de bahsedilmiştir. “*Zara muntakası İlk Tedrisat Müfettişi Hikmet Bey, elinde bir şemsiye, yanında Türk Ocağı âzâsından Malik Beyle*” salona gelirler. Hikmet Bey'in elindeki şemsiye Hafik Kaymakamı Abdülkadir Bey'e aittir. Kaymakam Bey, piyese gelemediği için şemsiyesini göndermiştir. Oyundan sonra şemsiye açık arttırmaya çıkartılır. Ocak yararına elde edilen gelir 275 liradır.

¹⁷ Ahmet Niyazi Mergen (Serez 1887-8 Ekim 1959); 15 Haziran 1925 – 17 Eylül 1926 arası Zara'da kaymakamlık görevinde bulunmuştur (ÇANKAYA, 1969: C. 4, s. 1463).

¹⁸ Nail Akın 1925 – 1933 yıllarında Belediye Başkanlığı yapmış olup yöre halkı aileyi Mahir Paşagiller olarak tanımaktadır.

¹⁹ “Canavar” adı altında oynatılan piyes, Faruk Nafiz Çamlıbel'in 1924'te yayımladığı üç perdelik manzum eseridir. Eser, 12.12.1939 tarihinde Reşit Rıza ve arkadaşları tarafından İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynamıştır (ÖZÖN –DÜRDER, 1967: 92; AND, 1983:635)

Şarkışla Türk Ocağı:

Şarkışla Türk Ocağı ile ilgili ilk habere 18 Mart 1926 tarihli sayıda rastlamaktayız. Haberde “*yakın zamanda açılan Türk Ocağı gittikçe yükselmektedir. Bina tefriş edilmiş ve bütün Ocaklıları istirahat ettirebilecek hale kavuşmuştur*” denilmektedir. Köylünün sıhhi ve ziraî dertleriyle de meşgul olan Ocak, Süleyman Bey’in başkanlığında yürüttüğü faaliyetlerle halkın teveccühünü kazanmıştır.

Şarkışla Türk Ocağı ile ilgili bir başka haber gazetenin 25 Mart 1926 tarihli sayısında çıkmıştır. Burada yer alan habere göre 18 Mart Türk Ocakları Bayramına, büyük katılım olmuştur. Ocak binasında Başmuallim Rasim Efendi’nin dinî ve millî bayramların ehemmiyeti üzerine yaptığı konuşmadan sonra eğlence programına geçilmiştir.

Darende Türk Ocağı:

Darende Türk Ocağı ile ilgili ilk haber gazetenin 11 Şubat 1926 tarihli nüshasında Sivas kazalarında faaliyet yürüten Ocakların isimleri zikredilirken geçmektedir. Darende Türk Ocağı’na dair geniş haber ise, 1 Nisan 1926 tarihli sayıda yer almıştır. “Darende Ocak Bayramı” başlığını taşıyan habere, ilçede Türk Ocakları Bayramının oldukça coşkulu bir şekil kutlandığı belirtilmiştir. Haberin diğer ayrıntıları şu şekildedir: Darende Türk Ocağı’nın âzâlarından olan Belediye Reisi Hilmi Mustafa Bey’in daveti üzerine bütün dükkânlar Türk Bayraklarıyla süslenmiştir. Bu arada kız ve erkek mektepleri ile jandarma müfrezesi merasime iştirak etmek için Ocağın önünde beklemektedirler. Biraz sonra Kaymakam Sakıp Bey ve memur arkadaşları merasim alanına gelirler. Bu arada iki bayan, Ocağa gelir temin etmek maksadıyla rozet satışı yapmaktadır.

Darende’de kadınların Ocak faaliyeti içerisinde oldukça aktif görev yaptıkları dikkati çekmektedir. Kız mektebinden iki hanım törende şiir okur. Ayrıca Kız Mektebi Muallimi Zekiye Hanım, Türkçülük hakkında kısa bir hitapta bulunur. Bu hitabın ardından Darende Türk Ocağı Reisi Müfettiş Mustafa Nami Bey, Ocakların ehemmiyetine dair bir konuşma yaparak bütün halkı Ocağın üyesi olmaya davet eder. Konuşmaların ardından, geçit töreni yapılır. Özellikle bu yürüyüşe, Binbaşı Nuri, Hükümet Tabibi Hasan Tahsin, Muamelat Memuru Yüzbaşı Asım gibi şahısların katılması halkın heyecanını daha da arttırır. Akşam çay ikramı olur. Bu esnada müzâyedeye konulan bir fincan otuz liraya satılır. Program bittiğinde Gazi Mustafa Kemal’e, Maarif Vekili Necati (Uğural)’a, Ankara ve Sivas Türk Ocağı’na birer telgraf çekilir.

Diğer İllerdeki Türk Ocaklarının Faaliyetleri:

Kızılırmak gazetesinin Türk Ocakları Genel Merkezi ile ilgili haberlere de yer verdiğini görmekteyiz. 26 Nisan 1927 tarihli sayıda yer alan “Türk Ocakları Kurultayı İçtimaları” başlıklı haberde, Türk Ocaklarının ikinci toplantısının ayrıntıları verilmiştir. Buna göre Mahmut Esat (Bozkurt) Bey, riyasete intihap edilmesinden dolayı teşekkürlerini bildirdikten sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin temel değerleri üzerine bir konuşma yapmıştır.

Gazetenin 23 Mayıs 1927 tarihli sayısında Ocak Merkezi’nin bir piyango tertip ettiğini ve gelirinin Ankara’da yapılacak olan Ocak Genel Merkezi binası için harcanacağı belirtilmiştir. Basılan bu biletlerin Sivas’a da geldiğini 26 Mayıs 1927 tarihli sayıda yer alan bir ilândan öğrenmekteyiz.

Genel Merkezle ilgili başka bir haber de Türk Ocaklarının 1926 Kongresine aittir. 21 Şubat 1927 tarihli habere göre bu kongrenin sonuçları bir kitap halinde basılacaktır. Gazete, bu kitabın gençler tarafından okunmasını tavsiye eder.²⁰

Diğer illerdeki Türk Ocaklarının Kızılırmak gazetesine yansıyan haberleri arasında İnebolu Türk Ocağı’nda Mustafa Kemal Paşa’nın yaptığı konuşmaya yer verilmiştir (31 Ağ. 1925, s.1). Gazetenin Türk Ocakları hakkındaki son haberlerinden biri de yine bir ilimizle ilgilidir: “*Denizli Türk Ocağı binasının temel atma merasimi bugün icra edilmiştir*” (12 Tm. 1928, s. 2).

Gazetede yer alan diğer bir ilimiz de Diyarbakır’dır. Haberde “*bir zamanlar Sivas Merkez Tabipliği vazifesini muvaffakiyetle yapan*” Doktor Cafer Sadık Bey’in Diyarbakır’da “*gençliğin başında*” çalıştığı belirtilirken bir de fotoğrafı yayınlanmıştır.(28 KS 1926, s.1)

Sivas Türk Ocağı’nın Kongreleri

Kızılırmak gazetesinde yer alan bir kısım haberlerden Sivas Türk Ocağı’nın 1926–1927–1928 yıllarına ait kongrelerini, bu kongrelerin sonuç ve ayrıntılarını tespit etme imkânını bulmaktayız.

29 Ekim 1925 tarihli sayıdaki bir haberden, gerek Türk Ocağı’nın gerekse Hilâl-i Ahmer’in başkanlığını aynı şahısın yürüttüğünü anlamak-

²⁰ Söz konusu kitap, Türk Ocakları 1926 Senesi Kurultayı Zabıtları (Kader Mat. İstanbul 1927, 268) adıyla basılmıştır (ÖZEĞE, 1980: 351).

tayız.²¹ Buna göre Sıhhiye Müfettişliği de yapan Doktor İsmail İbrahim Bey, Türk Ocağı'nın başkanıdır. Bu sayıda ayrıca İsmail Bey'in bir de fotoğrafı yayımlanmıştır. Aynı fotoğraf, "*Vilâyet-i Şarkîyede müessesât-ı sıhhiyeyi*" teftişten dönen İsmail Bey hakkındaki haber münasebetliye tekrar basılmıştır. (24 KE 1925, s. 1)

Sivas Türk Ocağı'nın kongresiyle ilgili ilk haber, gazetesinin 1 Nisan 1926 tarihli sayısında yer almıştır. Kongrenin başlangıcında, Vali Bey'in riyaseti ittifakla kabul edilmiş ve kâtip üyeliklere Muallimler Birliği Reisi Eflatun Cem (Güney) ile Reşit Ağazâde Talat Bey²² seçilmiştir. Gündemin ikinci maddesi, 23 Nisanda Ankara'da toplanacak olan kurultaya murahhas üye seçmektir. Ocak Başkanı İsmail Bey'in önerisi, Matbaa Müdürü Abdülkadir (Sarısözen) Bey'in bu göreve uygun olacağıdır. Teklif, kongre bünyesinde çeşitli fikir ayrılıklarını ortaya çıkarır. Hafız Hilmi Bey, murahhas seçme hakkının idare heyetinde değil, dernekte olduğunu ve "*idari heyet(i) tebriye-i zimmet etmediği*" için böyle bir yetkisinin bulunmadığını belirtir. Hafız Bey'in bu görüşü Hayri Bey, Abdülkadir Bey ve Eflatun Bey tarafından da desteklenir. Diğer yandan Lise Müdürü Hüsnü Bey'in seçim esnasında serbest propaganda yapılmasını önermesi de kongredeki fikir ayrılıklarının başka bir yansımasıdır. Oldukça heyecanlı geçtiği anlaşılan kongrede, oy pusulalarının açılacağı haberini Eflatun Cem, yüksek sesle duyurur. Belediye Reisi Rahmi (Tan) ve Banka Müdürü Faik (Dizdar) nezaretinde sayılan oyların neticesinde Sıhhiye Müfettişi İsmail Bey, Encümen-i Vilâyet Âzâsından Kamil (Kitapçı) Bey, Müfettiş Hikmet Bey, Matbaa Müdürü Abdülkadir Bey, Muallim Sıracettin Bey, Serdarzâde Şazi (Serdaroğulları) Bey, Mütevellizâde Bahattin (Başara) Bey idare heyetine seçilirler. Bu sonucun ardından Abdülkadir Bey'in kongreye sunduğu şu önerisi, öteden beri Ocaklar ile Muallimler Birliği arasında devam eden çekişmenin su yüzüne çıkmasına sebep olur: Abdülkadir Bey, "*Muallim arkadaşların bir kısmı esasen aslî âzâdır. Bunlar her nasılsa bu sene kaydedilmemişlerdir. Muallimler Ocağın çok samimî âzâlarıdır. Bu arkadaşların heyet-i umumîyenin aslî*

²¹ Kızılırmak gazetesinin 24 Aralık 1925 tarihli sayısından öğrendiğimize göre Hilâl-i Ahmer, 18 Aralık 1925'te kongresini yaparak "riyasete Göz Hastalıkları Mütahhasısı Osman Nuri Bey"i seçmiştir. Osman Nuri'den önce Hilâl-i Ahmer'in başkanlığını Türk Ocakları Başkanı İsmail İbrahim Bey yürütmüştür.. Muhtemelen bu değişiklik, İsmail Bey'in işlerinin yoğunluğundan dolayıdır. Çünkü yine aynı sayıda yer alan başka bir haberden, Doktor İsmail Bey'in çok meşkul bir zat olduğu anlaşılmaktadır: "*Vilâyet-i Şarkîye'de Müessesat-ı Sıhhiyeyi teftiş eden Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Müfettişi ve Türk Ocağı Reisi İsmail İbrahim Bey Çarşamba günü akşamı Malatya'dan şehrimizi teşrif buyurmuştur. Bir buçuk aylık bir müfarakatten sonra Ocağın son gayret ve faaliyetinden bilhassa memnun olmuşlardır.*"

²² Deli Reşit diye tanınmaktadır. Tekel'de Baş Müdürlük yapmıştır.

âzâ(sı) olmalarının rey-i iş'arî ile kabulünü...” teklif eder.

Abdülkadir Bey'in bu teklifi Türk Ocağı ile Muallimler Birliği arasındaki çekişmenin kongre salonuna taşınmasıdır. Bunun işaretleri daha sonraki haberlere de yansımıştır.

Kongrede, tartışmaların en hararetli kısmı, Hafız Hilmi Bey'in bütçe ile alâkalı gündeme getirdiği konu olmuştur. Nitekim Ocak Muhasebecisi Siracettin Bey'in okuduğu bütçe tenkit edilince, Ocak Kâtibi Abdülkadir (Sarisözen) Bey, “*Ocak bazen çok mühim vazifeler karşısında kalıyor. Maksat ve gayenin büyüklüğü ve kutsiyeti, mefkûre yolunun icraatı dolayısıyla o vazifeyi yapmak lâzım geliyor. Fazla masraf yapılması bundan mütevellittir. Eğer bu kusurun cezası varsa çekmeye razıyız*” diyerek harcamaları savunur. Tartışmaların sonunda bütçenin bir defa daha gözden geçirilmesi görevi Göz Hastalıkları Mütihazası Osman Nuri, Kamil (Kitapçı), Eflatun Cem (Güney)'e verilir. Tatsız gelişmeler karşısında söz alan Vali Hilmi Bey, “tenvir ve irşat” için ayrılan 500 liralık bütçenin azlığına dikkati çektiikten sonra kongreye ara verir.

Kongrenin 31 Mart Çarşamba akşamı yapılan ikinci toplantısı ile ilgili habere, gazetenin yine aynı sayısında rastlanmaktadır. Malî işler bir neticeye bağlanmış olmalı ki, yedek âzâ ve murakabe heyeti seçimine geçilmiştir. Murakabe heyetine Doktor Nuri, Muhasebe-i Hususîyeden Ali Rıza, Hafız Recep, Ali Rıza (Kutluca)²³ ve yedek âzâlıklara Doktor Muhlis, Eflatun Cem (Güney), İsmet ve Şevki Faik Beyler seçilir. Kongreden çıkan bu sonuç, öğretmenlerin Türk Ocağı içerisinde bir güç elde ettiğini göstermektedir. Başlangıçta üyeliğe kaydedilmeyen öğretmenler salon hâkimiyetini ve tartışmaların istikametini belirledikten sonra, hem üyelik hakkını hem de murakabe yedek âzâlıklara girme başarısını elde etmişlerdir. Şüphesiz, öğretmenlerin bu başarısında Vali Beyin rolü büyük olmuştur. Derneğin bütçesi görüşülürken Hilmi Bey'in “*tenvir ve irşat*” için daha fazla bütçe ayrılması gerektiğini belirtmesi, Muallimler Birliği Reisi Eflatun Cem Bey'e tenkit imkânı vermiştir. Cem Bey, “irşat ve tenvir” için muallimlerin yapabilecekleri hizmetlere işaret ederek öğretmenlerin bu alandaki ehliyetinden bahsetmiştir. Bu kongreye damgasını vuran Eflatun Cem Bey, Murakabe Heyetinde de yer alarak, o zamana kadar dışarda kalan öğretmenlerin gücünü Ocağa taşımıştır. Nitekim 13 Mayıs 1926 tarihli sayıdan öğrendiğimize göre, İdari Heyet Âzâsından Kamil (Kitapçı) Bey, Himaye-i Etfal'deki vazifesinin yoğunluğunu gerekçe göstererek istifa etmiştir. Onun yerine, bu göreve Yedek Âzâdan

²³ Ali Rıza Kutluca (doğum: 1890 -?) Babası, Çilahmetoğlu Ahmet'dir. Ali Rıza Bey, Hafız Recep İlkokulu'ndan sonra 1935 yılına kadar Cumhuriyet İlkokulu'nun müdürlüğünü yapmıştır (Cumhuriyet Üniversitesi İnkılâp Tarihi Okutmanı Faruk Aburşu'dan naklen).

Eflatun Cem Bey davet edilir.

Bu kongrenin neticesi ile ilgili ayrıntıları gazetenin 8 Nisan 1926 tarihli sayısında görmekteyiz. Hikmet (Işık) Bey²⁴ reisliğe, Abdülkadir (Sarisözen) Bey murahhaslığa, Sıracettin Bey muhasip veznedarlığa, Muallim Şadi Bey de kâtipliğe seçilmiştir. Bu kongreden çıkan bir sonuç da Sivas'ta bazı dengelerin kurulmuş olmasıdır. Birinci toplantıda Abdülkadir Bey'in murahhaslığına karşı çıkan muhalifler bunda başarılı olmasalar da, seçimi birinci sırada kazanan Ocak Başkanı İsmail İbrahim Bey'in yerine üçüncü sıradaki Hikmet Bey'in başkanlığa getirilmesi ile bu kongrede başarı kazanmışlardır.

Sivas Türk Ocağı'nın bir sonraki kongresi ile ilgili habere gazetenin 10 Mart 1927 tarihli sayısında rastlamaktayız. Bu kongre için “*geçen cuma toplandı*” denildiğine göre, kongrenin 4 Mart'ta toplanmış olması gerekir. Kongrede divan başkanlığına Vali Hilmi Bey, kâtipliklere Lise Musiki Muallimi Muzaffer (Sarisözen)²⁵, Muallim Ahmet Turgut Bey seçilir. Bu kongre de 1926 kongresi gibi tartışmalı geçmiştir. Aيداتlarını ödemedikleri gerekçesiyle bazı üyelerin üyelikleri düşürülmek istenir. Bir önceki kongrede yaşanan çekişmelerin bu kongrede de devam ettiği anlaşılmaktadır. Özellikle konuyu, Murahhas Abdülkadir Bey'in gündeme taşınması böyle düşünmemize imkân vermektedir. Üyelikleri düşürülecek şahısların genellikle öğretmenlerden olması, bu çekişmenin Muallimler Birliği ile ilgili cephesini ortaya koyar.

Abdülkadir (Sarisözen) Bey, aidatların ödenmesi için bizzat mekteplere gittiğini, ayrıca bu üyelere tesadüf ettikçe konuyu iletmiş, hatta ajansla ilân verdiğini, tezkere ile tebligat yaptığını belirterek genel kuruldan konu ile ilgili bir karar vermesini talep eder. Onun bu teklifine Kızılırmak gazetesinin sermuharri Hayri Bey, “*bu arkadaşlar için şiddetli karar vermeğe lüzum yoktur*” diyerek karşı çıkar. Ayrıca Mahkeme-i Asliye Reisi tebligatın usulünce yapılmadığını belirtir. Öğretmenlerden Mahmut Bey, Abdülkadir Bey'in aksine kendi mektebine kimsenin gelmediğini ve para istemediğini söyler. Tartışmaların bu şekilde kırıcı boyutlara ulaşması üzerine Vali Bey, “*önümüzdeki Cuma'ya kadar bu arkadaşlara mühlet verelim, o gün de aidatlarını vermedikleri takdirde yasa ahkâmını tatbik etmek zarurî olur*” diyerek kongreyi erteler.

²⁴ Buradaki Hikmet Bey, muhtemelen Hikmet Işık olmalıdır. Hikmet Işık (ölümü 24 Ekim 1958) I. Dünya savaşı sonrasında Nümune Mektebi'nde öğretmendir. 1930'da Maarif Müdürü iken Sivas Belediye Başkanı seçilmiştir. 1935'de Erzincan milletvekilliğinde, daha sonra da iki dönem Sivas milletvekilliğinde bulunmuştur. 1950'de CHP Parti Müfettişliği görevini yürütmüştür (Faruk Aburşu).

²⁵ Muhtemelen Muzaffer Sarisözen (1899- 3 Ocak 1963) olmalı.

Bu sayıdan sonra gelen sayıyı bulamadığımız için, tehir edilen kongrenin ayrıntılarını tespit edememekteyiz. Fakat 29 Mart 1927 tarihli sayıda Reis-i Cumhur Gazi Mustafa Kemal'in Sivas Türk Ocağı Reisi Rıza Bey'e hitaben bir kutlama telgrafi mevcuttur. Bundan çıkan sonuç, Rıza Bey'in Türk Ocağı'nın yeni reisi olmasıdır.

Sivas Türk Ocağı'nın 1928 kongresine dair haberlere 26 Ocak 1928 tarihli sayıda yer verilmiştir. Kongrenin tarihi, “*yeni yasa ahkâmına tevfi-kan Ocak derneği Şubat'ın üçüncü Cuma günü içtima edecektir*” şeklinde ilân edilmiştir. Fakat kongre bu tarihten çok sonra yapılır. Konuyla ilgili haber, gazetenin 1 Nisan 1928 tarihli sayısında çıkmıştır. Haberde yer alan “*Cuma günü öğleden sonra*” ifadesinden bu kongrenin 30 Mart'ta yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre, en yaşlı âzâ sıfatıyla Avni Şemsettin Bey Divan Başkanlığına, en genç âzâlar sıfatıyla Muallim Ramize Hanım'la Muallim Ali Oğuz Bey Divan Kâtipliklerine seçilirler. Açılıştan sonra Başkanlığa Vali Hilmi Bey, Kâtipliğe de Encümen Başkâtibi Fehmi Bey ile Muallim Oğuz Bey getirilir. Ocak Reisi Rıza Bey, ocağın bir senelik mesaisine dair idare heyeti raporunu okur. Rıza Bey, “*okuduğum bütçenin bir hesap encümeni tarafında incelenmesine gerek var mıdır?*” sorusu üzerine Maarif Emini Kâzım Bey, yasa ahkâmının uygulanmasını ister. Bu arada ateşli bir Ocaklı olduğu belirtilen Liva Kumandanı Hayrullah Bey de bunun gerekli olduğunu belirtir. Tartışmalar bundan sonra alevlenir. Fırka Mutemedi Hüseyin Veli Bey, Ocağın kültür işleriyle meşgul olup olmadığını sorarak, bu hususta sarf edilen masrafın azlığına işaret eder. Ocak Murahhası Cebri Bey, “*paranın sarf edilmemesi çalışmadığını ifade etmez. Ocak hars işleriyle meşgul olmuştur*” diyerek bütçeyi savunur. Abdülkadir Bey, “*Sivas halkına, Sivas halk şairlerine, Sivas diline, darb-ı mesellerine, muâşeret tarzlarına ait işlerle uğraşan Ocaklılar olduğunu*” söyler. Eflatun Cem, “*millî abidelere varıncaya kadar her hususta çok emek sarf edildiği*”nden bahseder. Bütün bu konuşmalardan sonra seçim yapılır. Tasnif neticesinde Rıza, Hayri (Sığırcı), Abdülkadir (Sarısözen), Eflatun Cem (Güney), Ruşen Zeki (Koca), Haraççızâde Süleyman, Malazâde Abdullah yeni yönetimi oluşturmak üzere seçilirler.

Bu kongrenin gündeminde tartışmalara yol açan hesap konusu, gazetenin 5 Nisan 1928 tarihli sayısında yer almıştır. Rıza Bey'in muhtemelen bir sonraki toplantıda okuduğu Türk Ocağı'nın bir yıllık mesaisini içeren raporu arz ettiği önemden dolayı “*Ocağın Varidatı ve Gelirleri*” başlığı altında değerlendireceğiz. Burada, tekrara düşmemek için Rıza Bey'in okuduğu raporun sadece başlangıç kısmını alıyoruz:

“*Aziz Arkadaşlar,*

Sivas Türk Ocağı'nın altıncı yıldönümü idrak eden bütün arkadaşla-

rımı hürmetle selamlarım. Türkü medeniyet yolunda lâıyk olduğu kemale is'âd için inkılâp ve Cumhuriyet esaslarından feyiz ve kuvvet alarak mübeccel mefkûresi uğrunda temiz ve fikrî mesai sarf eden Ocaklara azami muvaffakiyetler diler ve aziz Türk milleti için saadetler temenni eylerim. Türk Ocakları, daima ilham aldığı büyük halaskârimiz Aziz Reis-i Cumhuriyetimiz Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin işaret ettiği istikametlerde, fikir ve fazilet, refah, ümran ve saadet yollarında yürümeyi mukaddes bir vazife bildiği için burada mübeccel dâhimizin manevî huzurunda tazimle eğilirken bütün arkadaşlarımla hislerine tercüman olduğuma kaniim. Türk (okunamamıştır) mefkûresini tahakkuk ettiren, yüksek dehasıyla hayat yollarını aydınlatan büyük Gazimiz bin yaşınsın!”

Gazetenin 9 Nisan 1928 tarihli sayısında bu kongrenin ikinci toplantısı ile ilgili bilgi verilmiştir. Haberde “*Cuma günü öğleden sonra Ocağın senelik derneğinin ikinci içtimaı yapıldı*” ifadesi yer almaktadır. Buna göre toplantı, 6 Nisan 1928’de yapılmış olmalıdır. Bu toplantıda evvela yedek âzânın seçimi yapılır. Yedek âzâyı oluşturan liste şu şekilde neticelenmiştir: Kız Mektebi Müdürü Hüseyin Fehmi Bey, Eczacı Ali Rıza (Peker) Bey, Diş Tabibi Süleyman Sudi (Dizdar) Bey, Muallim Ali Oğuz Bey, Telgraf Muhabere Memuru Abdullah Bey. Haberde ayrıca Murakabe Heyeti’nin sonucu da şu cümlelerle bildirilmiştir: “*Murakabe Heyeti yedekleri intihabı başladı: Mirliva Kumandanı Hayrullah, Dizdarzâde İrfan (Dizdar)*²⁶, *Muallim Mektebi Muallimlerinden Necati Bey’ler ihraz-ı ekseriyet etti. Murakabe heyeti yedek âzâlığına Encümen Başkâtibi Muhasebe-i Hususiye Mülhakat Kâtibi Ali Rıza Beyler İntihap edildi.*”

Gelir kaynakları:

Sivas Türk Ocağı’nın birtakım gelir kaynaklarının da Kızılırmak gazetesine yansıdığını tespit etmekteyiz. Şüphesiz bu yansıyanlar Türk Ocağı’nın bütün gelir kaynaklarını oluşturmamaktadır. Fakat yansıyanlardan hareketle, Ocağın Sivas’taki çalışmaları hakkında bazı sonuçlar çıkartmamızı mümkün kılacak ayrıntılar içerdiğini de hemen belirtmeliyiz. Bu sonuçların başında, dönemin ekonomik sıkıntılara rağmen Ocağın faaliyetlerini sürdüreceği imkânları yaratma başarısını göstermesi gelmektedir. Diğer yandan halkın ve devletin desteği de bu imkânların oluşumunda büyük rol oynamıştır.

Türk Ocağı’nın başlıca gelir kaynaklarını piyango düzenlemek, müsamereler vermek, kimlik kartı ve rozet satmak, üyelere aidat toplamak,

²⁶ İrfan Dizdar (- 29 Temmuz 1938), Ömer Bedrettin Uşaklı (1904 - 19 Mart 1946) ve genç yaşta vefat eden şair Atıf ile birlikte Sivas Türk Ocaklarının dergisi Birlik’i çıkartmıştır. Sivas Lisesi mezunlarından olup Hukuk Fakültesini bitirmiştir (Faruk A-burşu).

Genel Merkezden bütçe temin etmek şeklinde özetleyebiliriz.

“*Ocak Tanış Kâğıdı*” başlıklı haberde, Sivas Türk Ocağı’nın üyelerine birer kimlik kartı verdiğinden bahsedilir. Merkez Türk Ocakları tarafından bastırılan bu kimlikler iki çeşittir: “*Biri maroken kaplı olup 80 kuruşa diğeri adi kaplılar olup 35 kuruşa*” satılmaktadır (25 Şt. 1926, s. 2).

Gazetenin 1 Nisan 1926 tarihli sayısında yer alan Sivas Türk Ocağı Kongresiyle ilgili haberde, bütçeyi okuyan Abdülkadir Bey, gelir ve gider toplamını on bin yedi yüz elli lira olarak açıklamıştır.

Gazetenin 13 Mayıs 1926 tarihli sayısında, Ocak murahhası Abdülkadir Bey, kurultay çalışmaları hakkında idare heyetine izahat verirken Merkez Heyeti’nin bu sene Sivas Ocağı’na üç bin lira yardımda bulunacağını bildirmiştir. Yine gazetenin aynı sayısında yer alan başka bir haberde, Kaymakam Abdülkadir Bey’in Sivas Türk Ocağı’nın kütüphaneye, sinema, bahçe gibi işlerinde kullanılmak üzere kereste gönderdiğinden bahsedilir.

18 Nisan 1927 tarihli sayıda yer alan “*Şarkışla’da At Koşusu*” başlıklı haberde, Mayıs’ın yirminci günü “*Acısu*”da yapılacak at koşusunun gelirinin, Türk Ocağı ile Tayyare Cemiyetine ait olacağı bildirilmektedir.

Türk Ocağı’nın gelir temin etmek maksadıyla Tayyare Cemiyeti ile hazırladığı program bununla sınırlı değildir. 30 Ağustos münasebetiyle her iki cemiyet Türk Ocağı çatısı altında bir müsamere verecektir. Verilecek olan bu müsamerenin bilet fiyatı bir liradır. Ayrıca Tayyare Cemiyeti ile Ocak arasındaki bu tarz ilişki “*Tayyare Piyango Biletleri*”nin satılması konusunda da sürmüştür. 26 Ocak 1928 tarihli gazetede yer alan ilânda bu biletlerin Ocak binasında satılacağı bildirilmektedir. Tayyare piyango su ile ilgili bir başka ilân da 5 Mart ve 8 Mart 1928 tarihli nüshalarda yer almaktadır. Bu ilânlarda Ocak tarafından satılan biletlerin halka kolayca ulaşabilmesi için Şifa eczanesine bırakıldığı belirtilmektedir. Bu haberlerden anladığımız kadarıyla piyango çekilişleri Ocağın başlıca gelir kaynakları arasındadır.

Bu tarz gelir teminine Türk Ocakları Genel Merkezinin de başvurduğunu görmekteyiz. Gazetenin 23 Mayıs 1927 tarihli sayısında Ocak Merkezinin bir piyango tertip ettiğini ve elde edilecek gelirin Ankara’da yapılacak olan merkez bina için harcanacağı belirtilmektedir. Basılan biletlerin Sivas’a geldiğini ve Sığırcızâde Biraderler Mağazasında satıldığını, 26 Mayıs 1927 tarihli sayıdan öğrenmekteyiz.

Ocağa gelir temin etmek maksadıyla İstanbul Dârülbedayi Tiyatrosu bir piyes sahneye koymuştur. Gazetenin 14 Kasım 1927 tarihli sayısında yer alan haberde bildirildiğine göre, bu gecedен elde edilen gelir 250 li-

radır.

Ocağın bir başka gelir kaynağı da yapılan bağışlardır. Gazetenin 8 Temmuz 1927 tarihli sayısında, Vali Hilmi Bey'in kendi radyosunu Ocağa hediye ettiği haber verilir. Bu radyonun çalışması ile ilgili olarak da birçok şahısın katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır. Radyonun antenin kurulması için Posta ve Telgraf Başmüdürü İhsan (Rüştü)²⁷, Fen Müfettişi Cevdet Bey ve diğer telgrafçılar iş birliği ederken radyonun akümülatörünü de Lütfü Efendi sağlar.

Gazeteye yansıyan diğer bir bağış da, Ticaret Odası'ndan gelir. Gazetenin 6 Şubat 1928 tarihli sayısından öğreniyoruz ki, *“Türk Ocağına altmış porselen çay bardağı alınmış ve gönderilmiştir.”* Ticaret Odasının böyle bir bağışta bulunmasının sebebi, beş gün süren kongrelerini Sivas Türk Ocağı binasında yapmasıdır.

Ocak gelirleriyle ilgili en önemli habere ise gazetenin 2 Şubat 1928 tarihli sayısında rastlamaktayız. *“Ocak Binası Hakkında”* başlıklı haber Ocak binasının tapusu ile alakalı olduğu için burada aynen vermeyi uygun buluyoruz:

“Ocak binası müştemilâtından olan bazı binaların tapu hududuna idhâli dolayısıyla tapu muhasebe idareleriyle Ocak arasındaki nokta-i nazar farkı heyet-i idarece müzakere edildi. Yapılan tahkikat ve evrak-ı müsbite bu kısmın Ocağa aidiyetini gösteriyordu. İdare heyeti bu hususu muvâfık görmüş ve mezkûr parçaların Ocak tapusuna ilâvesini tasvip etmiştir. İdare heyetinin bu kararı, muhasebe ve tapu idarelerinin hareketi Ocak idaresi ve mensupları tarafından şükranla karşılanmıştır. İdarehanemize gönderdikleri bir tezkerede şükran ve hürmetlerinin iblağı rica edilmektedir.”

Ocağın binası ve diğer gelirleriyle ilgili toplu bilgilere gazetenin 5 Nisan 1928 tarihli sayısında rastlamaktayız. Buna göre Türk Ocağı Başkanı Rıza Bey, Ocağın bir yıllık faaliyetini ve bütçesini Sivas Türk Ocağı kongresinde bir rapor hâlinde okumuştur. Okunan bu raporun ayrıntılarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

a. Bedeli ödenerek Ocak binasının tapusunun alınmıştır.

b. Bina bahçesi üzerinde sonradan yapılan dükkânların bina müştemilâtından olduğu iddia edilerek vilayet idare heyetinin bir kararıyla dükkânlar binaya ilhak edilmiştir.

²⁷ İhsan Rüştü, Kastamonu Postahane Baş Müdürü iken 10 Mart 1925'te Sivas'a tayin edilmiş ve 1 Ocak 1927'ye kadar Sivas'ta görev yapmıştır (Faruk Aburşu).

c. Ocak binasına bitişik ve “emlâk-ı maliyece” geçmişte satılan dükân ilk taksiti ödenerek satın alınmıştır.

ç. Bina tefrişinin ikmaline çalışılarak kırktan fazla sandalye alınmıştır.

d. Ocağın borçları tamamıyla ödenmiştir.

e. Sivas'ta faaliyet gösteren bir kumpanyaya Ocak menfaatine bir oyun verdirilerek 251 lira gelir temin edilmiştir.

f. Ocak'ta ayrılan bir odada Ocak fotoğrafçıların gayretiyle bayram günlerinde çekilmek üzere tertip edilen piyangodan 460 lira gelir elde edilmiştir.

g. Türk Tayyare Cemiyetinin piyango bayiliğini üstlenen Ocak, cemiyetten ayda 100 lira ücret almıştır.

ğ. Ocağın himayesinde Mekteb-i Tıbbiyede öğrenim gören talebelere 206 lira yardım yapılmıştır.

h. Gelecek yönetime 500 lira devredilmiştir.

SONUÇ:

Kızılırmak gazetesinin 1925–1928 yılları arasında çıkan sayılarında Türk Ocakları ile ilgili 90'ın üzerinde haber yer aldığını tespit ediyoruz.

Bu haberlerden çıkarttığımız sonuç, Sivas Türk Ocağı'nın oldukça faal olmasıdır. Bunda birçok faktörün olduğunu giriş bölümünde izah etmiştik. Bunlara ilâve olarak şu tespitleri de yapabiliriz:

Sivas Şubesi örneğinde de görüldüğü üzere, Türk Ocakları, modern Türkiye'nin kurulmasında öncü rolündedir. Spordan sağlığa, ticaretten kültüre kadar her alanda bu görevini başarıyla yürütmüştür.

Diğer yandan gerek Muallimler Birliği'nin, gerekse Türk Ocağı'nın faaliyetlerinde, çalışmalarıyla kendilerine haklı şöhret edinmiş yazar ve düşünürlerimizin birçoğunun ismi öne çıkmaktadır.

Abdülkadir Sarısözen, Muzaffer Sarısözen, Eflatun Cem Güney, Ruşen Zeki Koca, Ruşen Eşref Ünaydın gibi isimler, her iki çatının altında bulunmaktadır. Bunlardan özellikle Ruşen Zeki Koca, daha sonraki yıllarda Türkiye Komünist Partisi içerisinde önemli etkinlikleri olan birisidir (DİNAMO, 1989: 3) Ruşen Eşref ve Eflatun Cem ise edebiyatımızın tanınmış isimleridir.

Özellikle Eflatun Cem, Sivas'taki öğretmenler üzerinde oldukça etki-

lidir. Başlangıçta Muallimler Birliği çatısı altında çalışan yazar, daha sonra Türk Ocağı yönetiminde görev almıştır. Onun bu noktaya ulaşması gerçi kolay olmamıştır. 1925 yılına ait Kızılırmak sayılarında dikkati çeken nokta, Muallimler Birliği ile Türk Ocağı arasındaki çekişmedir.

Sivas'taki birçok cemiyete kapılarını açan Türk Ocağı, Muallimler Birliği'nin faaliyetleri için salonunu dahi kullandırmamıştır. Eflatun Cem, bu mücadeleden galip çıkar. Kendisiyle birlikte birçok öğretmen arkadaşını Türk Ocağı yönetimine sokmayı başarır. Fakat onun bu mücadelesi 1928'de Samsun'a tayin edilmesiyle son bulmuştur.²⁸

Sivas'taki birçok cemiyetin faaliyetine katkıda bulunan Vali Hilmi Bey de aynı yıl Trabzon'a atanmıştır.²⁹ Dolayısıyla Sivas, birçok cemiyetin faaliyetlerinde öncü rolünü oynayan iki hâmisini birden, bir anda kaybetmiştir. Dolayısıyla, bu tarihten sonra artık Kızılırmak gazetesi için önemli bir haber kaynağı, eski canlılığını kaybetmiştir.

Soldaki balkonlu bina Sivas Türk Ocağı'na (1926) aittir.

²⁸ Gazetenin 24 Eylül 1928 tarihli sayısının 3. sayfasında Eflatun Cem Güney'le ilgili şu haber yer almıştır: "Lise edebiyat muallimi Eflatun Cem Bey Samsun Lisesi Müdür-i saniliğe ve edebiyat muallimliğine tayin edilmiştir. Yarın mahal-i memuriyetine müteveccihen şehrimizden mufarakat edeceklerdir. Türkçü ve edebiyatçı genç hemşehrimize selâmetler diler, yeni vazifesinde de muvaffakiyetler dileriz".

²⁹ Gazete'nin 31 Temmuz 1928 tarihli sayısında Vali Hilmi Bey'in bir gün önce (Pazar-tesi günü) Sivas'tan ayrıldığı ve aynı gün saat on üç buçukta yeni Süleyman Sami (Kepenek)'in göreve başladığı bildirilmiştir.

Hilâl-i Ahmer ve Ocak Reisi Sıhhiye Müfettişi İsmail (İbrahim) Bey

1927'de Ocak Reisi Hikmet (Işık) Bey

Diyarbakır Ocağı Reisi Cafer Sadık Bey

KAYNAKÇA

- AND, 1983: Metin AND: *Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Doğuş Mat.
- BAŞEL, 1935: M. Fahrettin BAŞEL, *Sivas Bülteni*, Kâmil Kitabevi, Sivas.
- ÇANKAYA, 1969: Mücellidoğlu Ali ÇANKAYA, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Mars Matbaası, Ankara.
- DİNAMO, 1989: Hasan İzzettin DİNAMO, *TKP Aydınlar ve Anılar*, İstanbul, 1989.
- ÖZEĞE, 1980: Seyfettin ÖZEĞE, *Seyfettin Özege Bağış Kitapları Katalogu*, Atatürk Üni. Yay., Erzurum.
- ÖZÖN – DÜRDER, 1967: M. Nihat ÖZÖN–Baha DÜRDER, *Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi*, Yükselen Mat., İstanbul.
- SARIKOYUNCU, 2002: Prof. Dr. Ali SARIKOYUNCU, *Millî Mücadele’de Din Adamları*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 4. Baskı, Ankara.
- UNBEHAUN, 2004: Horst UNBEHAUN; “1910 – 1914 Yılları Arasında Kızılırmak Gazetesi (Sivas) Anadolu Taşrasında Kültürel ve Edebi Bir Forum”, **Kebikeç**, sayı: 17, Ankara.